

İnsanlar, duygu ve düşünceleri ile bezendikleri kendi küçük dünyalarında Özgürce yaşamak isterler. Toplumsal baskıların, ekonomik kaynaklı ödünlerin yip rattığı kişiliklerini, doğa sevgisinden kıtap tutkusuna kadar uzanabilen ilgilerle onarma yollarını ararlar. Çağın karmaşık dokusu içinde yorgun düşen bireylerin kendileri ile bütünleşebildikleri tek sığınakları, özel yaşamları olabilmektedir.

Hukuk, öteden beri özel yaşamın korunmasına ilgi göstermiştir, insan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesinde, Avrupa İnsan Haklarını ve özgürlüklerini koruma Sözleşmesi'nin 8. maddesinde, özel yaşam, aile ve konut dokunulmazlıkları, kişinin adı, onuru ve yazışmaları, her tür yasa dışı karışmaların önlenmesi amacıyla, yasal güvence altında tutulması gereken değerler olarak benimsenmiştir. Özel yaşamın korunması gereği, devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına, kişilere, izlenen amaç doğrultusunda önemli sorumluluklar yüklemiştir. Bir çok yaşatanımızda, görev nedeniyle edinilen bilgilerin açıklanması ya büsbütün yasaklanması ya da kamu güvenliği, yargısal soruşturmanın gereği gibi nedenlerle sınırlı bırakılmıştır.

Özel yaşamın korunması, temelde, özel değerlere el atılmaması ilkesinden kaynaklanmaktadır. Oysa günümüzün ekonomik bağlantıları, belli bir «sağlamlık» olgusunun araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bankalar, sözleşmelerine kattıkları hukuksal güvencelerin yanı sıra kredi verecekleri kişilerin gelecekteki ödeme gücünü saptamak amacıyla, özel araştırma yapmaktadırlar. Taksitli satışlarda, alış-verişin boyutlarına göre, alıcının ekonomik varlığı, başka borçları olup olmadığı, önceki edimlerini yerine getirip getirmediği gözden geçirilmektedir. Kamu kurumlarında ve bir kısım özel kuruluşlarda, çalışmak üzere başvuran kişiler hakkında güvenlik soruşturulması yapılmakta, ailenin öteki kişilerine kadar uzanabilen ayrıntılı inceleme sonucunda bir sakıncası saptanamayanlar, öteki koşulları da elverişli ise, işe alınabilmektedirler. Bazı işveren örgütlerince "sakıncalı işçiler" in listelerinin oluşturulduğu ve bağlı kuruluşlara dağıtıldığı, uzun süre çalışma-

Kişi Hakkında Özel Bilgi

HUKUK, ÖTEDEN BERİ ÖZEL YAŞAMIN KORUNMASINA İLGI GÖSTERMİŞTİR. ÖZEL YAŞAMIN KORUNMASI, TEMELDE, ÖZNEL DEĞERLERE EL ATILMAMASI İLKESİNDEN KAYNAKLANMAKTADIR.

Av. Güney DİNÇ

İzmir Barosu Başkanı

cak bir kapı bulamayan işçiler arasında yaygınlaşmış bir söylenti olarak varlığını sürdürmektedir.

Kimseyden parasını soğağa dökmesi, kendisine zarar getireceğini bildiği kişilere iş vermesi beklenemez. Ne var ki, özel değerlendirmelere dayanan bu tür bilgi birikimleri, yarattığı sonuçlar bakımından, yaygın uygulamalara ulaşmak eğilimindedir. Yakın gelecekte, ülkemizde de, insanların yazışmasının, çağdaş teknolojinin iletişim yuvarklarını dokuyan bilgisayarların denetimine geçtiğini görürsek, buna hiç şaşmamak gerekecektir.

Konu, özel yaşamdaki onursal değerlerin korunması ile sınırlı kalan hukuksal düzenlemelerin boyutlarını aşmaktadır. Kişinin toplumdaki yeri, ekonomik geleceği, mesleki gelişmesi, kendi dışında oluşan denetimsiz bilgi toplama odaklarının yürüncesinde bırakılmaz. Hukuk, gelişen teknolojiyi, insanların mutluluğu doğrultusunda yönlendirmek için şimdiden gerekli önlemleri alabilmektedir. Bilişim aygıtlarına depolanan bilgiler insan ürünü olacağına göre, geleceğin, yenik düşmüş, asık yüzlü kişilerinin sorumluluğunu, çağdaş teknolojinin bu görkemli verilerine yükleyemeyiz.

özel değerlendirmelerin yanlış payı büyüktür. Soruna, yasal dayanağı ile birlikte nesnel ölçütler getirilebilmelidir. Adli sicil düzeni, gelecekteki yaklaşımlara örnek oluşturacak öğeleri içermektedir. 4664 Sayılı Adli Sicil Yasası'nın 2. ve 3. maddelerinde, kesinleşmiş cezalandırma kararlarının adli sicile geçirilmesi öngörülmüş ve zaman içerisinde doğabilecek değişikliklerin de işleneceği belirtilmiştir.

Yasanın 19. maddesinde adli sicile işlenen bilgilerin açıklanması yasaklanmıştır. Ancak C. Savcılar, Mahkemeler ve Yargıçlar bu kuruluştan bilgi edinebilmektedirler. Böylece kişilik hakları, gereksiz elatmalardan korunmuştur. Adli Sicilde yanlışlık yapılır ya da yeni durumların işlenmesi gecikirse, İlgilisinin başvurusu sonucunda, yanlışların düzeltilmesi her zaman olasıdır.

Kısa sürede yaygınlaşması beklenen özel bilgi odaklarının çalışmaları, şimdiden alınacak önlemlerle kamu denetimi altında tutulabilmelidir. Konuya, «bankalar dilediğine kredi verir, pazarlama örgütleri güvendiğine mal satar, işverenler gözüne kestirdiklerini işe alırlar.» gibi bireysel değerlendirmelerle yaklaşmak sakıncalıdır. Günümüzde üretimin de, tüketimin de toplumsal niteliği ağır basmaktadır. Toplumsal ilişkiler, nesnel temellere dayandırıldığı, benzer koşullardaki kişiler arasında eşitlik içerisinde uygulanabildiği oranda sağlıklı bir gelişme izlenebilir. Oysa denetimsiz birimlerde toplanacak yanlış bilgiler, tüketiciyi olduğu kadar üreticiyi de yanıltabileceklerdir.

Konuya, özel yaşamın korunması ilkesinden yaklaşan, aralarında Fransa, Avusturya, İspanya ve İsviçre'nin de bulunduğu birçok Batı Avrupa Ülkesi, yalarını yenileyerek kişisel güvenceleri pekiştirmektedirler. Fransa'da, «Bilgisayar — İdari Fişler ve Özgürlüklere İlişkin Yasa», 1 Ocak 1980 günü yürürlüğe girmiştir. Yirminci yüzyılın «Habeas Corpus»u olarak nitelendirilen bu yasanın temel ilkesi şöyle açıklanmaktadır:

«Bilgisayar, yurttaşların emrinde, gelişmesinde, uluslararası yardımlaşma çerçevesinde olmalıdır. Kişi bütünlüğüne, kişi haklarına, Özel yaşama, kişi özgürlüklerine ve kamil özgürlüklerine zarar getirmemelidir.»

Yasa, bireylere, fişlenip fişlenmediklerini araştırma, fişlendilirse kendileri ile ilgili bilgileri öğrenme ve varsa yanlışları düzeltme olanağını açık tutmuştur. Devletin güvenliğine, savunmaya ve kamu güvenliğine ilişkin bilgiler ise, yargıç denetiminde olmak koşuluyla gizli tutulacaktır. Ayrıca ülke düzeyindeki denetimi sağlamak amacıyla «Bilgisayar ve özgürlükler Ulusal Komisyonu» kurulmuştur.

Türkiye de, bilişim konusundaki ulusal ve uluslararası gelişmelere ilgi göstermeli, çağdaş teknolojik bulguların, temel hukuk ilkelerini zorlamasına olanak vermemelidir. Güncel teknik ilerlemelerin dışında kalmak nasıl sağlıklı bir çözüm değilse, ülkemizde sessizce kurulmaya başlayan bu yeni aygıtların toplumsal sonuçlarını gözardı etmek, o denli sakıncalıdır.

Konuya, bilişimcilerin yaklaşımı da oldukça düşündürücüdür. 23 Haziran 1981 günü Mexico City'de yapılan uluslararası toplantı sonucunda yayınlanan «Bilişim, Gelişme ve Barış Bildirgesinde, şu tümcelere yer verilmiştir;

«İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve uluslararası antlaşmalarda tanıdığı biçimiyle bilgi edinme hakkı, teknik-bilimsel evrim nedeniyle, nitelik ve nicelik bakımından, bunların benimsendiği dönemde geçerli olandan değişik bir görünüm kazanmıştır. 'Bilgi edinme hakkı' kavramını, bilişim ile sağlanan değişikliklerin ışığında yeniden yorumlamak gerekir.»

Uluslararası düzeyde önerilen bu «yeni yorum»a, tüm insanlar adına mı, yoksa salt bilişim aygıtlarından yararlanabilecek olanlar için mi, gereksinme duyulmuştur, «...insanların koşullarını iyileştirmek için görülmemiş fırsatlar yaratan, ama bunlarla birlikte denetlenmesi gereken olumsuz eğilimler içeren...» bu yeni olguya değerlendirirken, özel yaşamın korunmasına, kişilik haklarının yıpratılmamasına özen gösterilmelidir.